

TINCHLIKPARVARLIK AXLOQIY TAMOIYILI VA UNING O'ZBEKISTON TASHQI SIYOSATIDAGI O'RNI

*Jo'rayev Ahmad Muhammadiyevich, Alfraganus university
"Ijtimoiy fanlar" kafedrası v.b. dotsenti*

THE MORAL PRINCIPLE OF PEACEKEEPING AND ITS PLACE IN UZBEKISTAN'S FOREIGN POLICY

*Juraev Ahmad Muhammadiyevich, Acting Associate Professor of
the Department of "Social Sciences" at Alfraganus University*

ЭТИЧЕСКИЙ ПРИНЦИП МИРОТВОРЧЕСТВА И ЕГО РОЛЬ ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ УЗБЕКИСТАНА

*Жураев Ахмад Мухаммадиевич, и.о.доцента кафедры
"Социальные науки" университета Альфраганус*

Annotatsiya: Ushbu maqolada tinchlikparvarlikning jamiyatning ma'naviy qiyofasiga ta'siri va ularning globallashuv sharoitida jamiyat taraqqiyoti va barqarorligini ta'minlashdagi o'rni bilan bog'liq masalalar, shuningdek, tinchlikparvarlik g'oyalarini yangi jamiyatni rivojlantirishda qo'llash kabi masalalar tahlil qilinadi. O'zbekiston, hudud va davlatlar barqarorligi, fuqarolar tinchligi, jamiyat farovonligini buzishga qaratilgan tahdidlarning sabablarini o'rganish va oqibatlarini tahlil qilish ijtimoiy-ma'naviy rivojlanishning muhim omillari sifatida qayd etilgan.

Kalit so'zlar: tinchlikparvarlik, tinchlik, globallashuv, ijtimoiy taraqqiyot, insonparvarlik, adolatparvarlik, erkarparvarlik, vatanparvarlik, demokratiya, tinchlik madaniyati, ijtimoiy ahillik, ma'naviy xavfsizlik, qadriyat.

Abstract: This article analyzes issues related to the impact of peacekeeping on the spiritual image of society and their role in ensuring the development and stability of society in the conditions of globalization, as well as the application of peacekeeping ideas in the development of a new society. Uzbekistan. Studying the causes and analyzing the consequences of threats aimed at disrupting the stability of regions and states, civil peace, and the well-being of society are noted as important factors of socio-spiritual development.

Keywords: Peace, globalization, social development, humanity, justice, freedom, patriotism, democracy, culture of peace, social harmony, spiritual security, value.

Аннотация: В статье анализируются вопросы, связанные с влиянием миротворчества на духовный облик общества и его ролью в обеспечении развития и стабильности общества в условиях глобализации, а также применение идей миротворчества в развитии нового общества. Изучение причин и анализ последствий угроз, направленных на нарушение стабильности регионов и государств, гражданского мира и благополучия общества отмечены как важные факторы социально-духовного развития.

Ключевые слова: мир, глобализация, социальное развитие, гуманность, справедливость, свобода, патриотизм, демократия, культура мира, социальная гармония, духовная безопасность, ценность.

<https://orcid.org/0009-0004-7341-0876>

e-mail:

juraev.1982@mail.ru

KIRISH. Dunyoda global ijtimoiy makonda shaxslar va davlatlararo munosabatlarni tashkil qilish omili sifatida ma'naviy xavfsizlikka erishish dunyoda tinchlik va barqarorlikni ta'minlashga har qachongidan ham ko'proq zarurat sezilmoqda. Inson va jamiyat hayotiga xavf solayotgan tahdidlarning mazmuni va shakli tobora yangi tus olayotgan hozirgi paytda odamlarda ogohlik, himoyalaniish va kurashuvchanlik tuyg'ularini mustahkamlovchi bilim, ta'lim, tajribani izlash, saralash va tanlash muhim hayotiy ehtiyojga aylandi. Insoniyat hayotida muhim ahamiyat kasb etadigan axloqiy tamoyil tinchlikparvarlikni rivojlantirishni nafaqat siyosiy maqsad, balki axloqiy talab ekanligini e'tirof etmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI. Davlat va jamiyat taraqqiyotida tinchlikparvarlik tamoyilining ijtimoiy-falsafiy asoslari va metodologik jihatlar XV-XIX asr G'arb axloqshunos va faylasuflari I.Kant, G.V.F.Gegel, B.Rassel, G.Grotsiy, A.Shopengauer, F.Nitsshe singari faylasuflar inson va jamiyat tinchligida ma'naviy-axloqiy asoslar ta'minlanishini va mafkuraviy omillar ta'sirchanligini ko'rsatib o'tganlar. Mustaqil davlatlar hamdo'stligi axloqshunos olimlari A.V.Aleynikov, O.V.Korotkix, A.B.Eryomenko, A.B.Davidson global axborotlashuv jarayoni rivojlangan davlatlarda axborot xavfsizligini ta'minlashning taqozo etishini asoslaganlar. Mamlakatimiz olimlaridan Q.N.Nazarov, A.Achildiyev, A.Abdushukurov, A.Sharipov kabi faylasuflarning dissertatsiyalarida, N.Jo'rayev, A.Erkayev, Sh.Mamadaliyev, V.Alimasov, B.R.Karimov, I.S.Saifnazarov, Abdulla Sher, S.Otamurodovning monografiya va maqolalarida tahlil etilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI. Maqolada umumiy o'zaro aloqadorlik, tizimlilik, tarixiylik tamoyillari, tizimli tahlil, qiyosiy tahlil va umumlashtirish kabi usullardan foydalanilgan. Tinchlik va barqarorlik insoniyat hamjamiyati taraqqiyotining muhim sharti bo'lib, u hozirgi globallashtirish davrida ham barqaror taraqqiyotning garovi ekanligi yanada konkret mazmun kasb etib bormoqda. Insonda moddiylik mavjud ekan, buyumlar olami inson hayoti va faoliyatiga o'z ta'sirini ko'rsatmasdan qolmaydi. Bu ta'sir ijtimoiy, psixologik, ma'naviy-estetik ta'sir bo'lib,

kommunikativ, axloqiy, tarbiyaviy, aksiologik funksiyalarni bajarib keladi. Tinchlikparvarlik aynan mana shu insonni qurshab turgan moddiy olam mikro va makromuhitini go'zallashtirish, insoniylashtirishdek yuksak vazifani bajarib, turmush estetikasini yuksaltirmoqda. Tinchlikparvarlikning jamiyat axloqiy imijiga ta'sirini o'rganish orqali milliy axloqiy asoslarini yaratish, jamiyatda barqarorlikni ta'minlash uchun xizmat qiladi.

Ma'rifatparvar alloma Abdurauf Fitratning "Sharq siyosati" asarida "Sharqning taraqqiy yo'li ko'mildi. Saodat va tinchlik eshiklari bog'landi, saodatning eng yuksak tepasiga chiqqan Sharq yo'qsullikning eng teran chuquriga tushdi" [3], -degan fikrni aytgan edi. Darhaqiqat, mustamlakachilik, beqarorlik, zulm, zo'ravonlik va jaholat Markaziy Osiyoni, nafaqat iqtisodiy-siyosiy jihatdan tanazzulga mahkum qildi, balki ma'naviy va ma'rifiy jihatdan ham bir necha asrlar davomida shakllangan an'anaviy maktablar tizimini ham izdan chiqardi. Bu esa, ilm-fan taraqqiyotiga, milliy nafsoniyat va o'zlikni anglash kabi dunyoqarash shakllarining ijobiy taraqqiyotiga nuqta qo'ydi.

Nikollo Makiavelli bu masalani davlat siyosati nuqtayi nazaridan tadqiq etadi: "Davlat umummilliy manfaatlarni himoya qilishi va shu yo'l bilan jamiyat a'zosining ma'naviy xavfsizligini ta'minlashi mumkin" [5].

Makiavellining fikrini Tomas Gobbs davlat va shaxs xavfsizligi orasida obektiv aloqadorlik mavjud, degan nazariya bilan isbotlaydi: "Tinchlik va xavfsizlikni davlatning ishtirokisiz ta'minlab bo'lmaydi. Ijtimoiy kelishuvga asosan tashkil etilgan davlat jamiyatning tinchlik-xotirjamligini, xavfsizligini ta'minlash orqali shaxs ma'naviy xavfsizligiga zamin yaratadi" [6].

O'zbekistonning mustaqillik yillarida erishgan eng katta boyligi tinchlikparvarlik yo'lida olib borilgan oqilona siyosati hisoblanadi. Umumjahoniy yangilanishlar jarayoni avval muayyan mamlakat, keyin bir guruh davlatlar, oxir-oqibatda barcha mamlakatlar taqdiriga, jamiyatlar va jamoalar, alohida insonlar hayotiga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsata boshlaydi. Dunyo ma'naviy yuksalish jarayonlariga har bir davlat o'z taraqqiyot ko'lamini, ilmiy-ma'rifiy va ma'naviy-axloqiy saviyasi,

kamoloti darajasidan kelib chiqqan holda qo'shila boshladi.

Ikkinchi jahon urushidan keyin progressiv kuchlar qurollanish poygasini to'xtatishga intilgan va qarshi kurashgan, urush haqida maxsus konvensiyalar qabul qilganiga qaramay XXI asr choragida yana "sovuq urush" larga zo'r berilmoqda, hududlararo yoki fuqarolararo, goho davlatlararo urushlar davom etmoqda. Yarim asr mobaynida o'zaro mahalliy nizolar, harbiy mojarolar tufayli jahon sivilizatsiyasidan butkul uzilib, dunyoning eng qoloq mamlakatlaridan biriga aylanib borayotgan Afg'oniston, milliy-diniy nizo va fuqarolik urushi domidagi Iroq, Liviya, Suriya va Ukraina kabi davlatlar bugun buning yaqqol dalilidir. Bu mamlakatlar hududining xavf-xatar o'chog'iga aylanib qolgani ularga qo'shni mamlakatlardagi tinchlik va barqarorlik, taraqqiyot yo'lidagi ezgu maqsadlarni amalga oshirishga xalaqit bermoqda. Turli shakllarda davom etgan mustamlaka davri mamlakatning tashqi aloqalarini uzib qo'ydi. Hozirgi davrda global darajada tinchlikni ta'minlash va davlatlararo hamkorlikni yo'lga qo'yishning ko'plab muammolarni hal qilishdagi roli oshmoqda. Ushbu birlik nafaqat urushlarga chek qo'yishi, shuningdek, tinchlikning axloqiy idealga aylanishiga, tinchlikparvarlikni axloqiy madaniyat sifatida qadrlashga xizmat qiladi.

Georg Gegelning "Har bir davlat qurilishi ma'lum xalq milliy-ma'naviy mahsuli, o'zligini namoyon etish va ma'naviy onglilik taraqqiyotining pillapoyasidir. Bu taraqqiyot pillapoyasini qadam-baqadam bosib, bir me'yordagi harakatni, vaqtdan o'zib ketmaslikni taqozo etadi. Vaqt hamma narsaga qodir. Unda tafakkur, falsafa ... hamma narsa mujassam"[8], degan fikri tinchlikparvarlikning axloqiy mohiyatini kengroq ochib berishga xizmat qiladi.

Abu Nasr Forobiy o'z qarashlarida ham tinchlikni oliy darajada qadrlaganligiga qarab uning shu davr ruhini aks ettirishga harakat qilganligini tahlil etishimiz mumkin. "Madaniy jamiyat va madaniy shahar (yoki mamlakat) shunday bo'ladiki, shu mamlakatning aholisidan bo'lgan har bir odam kasb-hunarda ozod, hamma bab-barobar bo'ladi, kishilar o'rtasida farq bo'lmaydi, har kim o'zi istagan yoki tanlagan kasb-hunar bilan shug'ullanadi. Odamlar chin ma'noda ozod bo'ladilar" [9]. Allomaning ushbu fikri o'z navbatida "tinchlik madaniyati"ning axloqiy mohiyatini belgilaydi.

NATIJA VA TAHLILLAR. Bugun O'zbekistonda tinch-totuv yashash tamoyili davlat siyosatining ajralmas qismi hisoblanadi. Bu jarayonda O'zbekiston Prezidenti Sh.Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan 2017-2021-yillarga mo'ljallangan "Harakatlar strategiyasi" hamda 2022-2026-yillarga mo'ljallangan "Taraqqiyot strategiyasi" boshqa davlatlarga nisbatan munosabatlar yuzasidan O'zbekiston tashqi siyosatining muhim prinsiplarini – tinch-totuv yashash prinsiplarini belgilab berdi.

"Bugungi kunda yon-atrofimizda diniy ekstremizm, terrorizm, giyohvandlik, odam savdosi, noqonuniy migratsiya, "ommaviy madaniyat" degan turli balo-qazolarning xavfi tobora kuchayib borayotganini hisobga oladigan bo'lsak, bu so'zlarning chuqur ma'nosi va ahamiyati yanada yaqqol ayon bo'ladi" [1].

"Kant inson sifatida ham shunday yashab o'tdi. Uning ikki narsa haqida qancha ko'p, qancha uzoq o'ylaganing sari qalbing tobora yangi, tobora kuchayib boruvchi hayrat va ixlos bilan to'lib-toshaveradi, bular – boshim ustidagi yulduzli osmon va mening botinimdagi axloqiy qonun, degan gaplari eng avvalo o'ziga taalluqli edi" [10].

Ma'lumki, insoniyat tarixida urushlar va tinchlikni muqarrar tarzda ta'minlash muammosi nafaqat mamlakat ichida, balki global darajada mamlakatlar o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash va munozarali masalalarni hal etishda siyosiy zo'ravonlik va kuch ishlatishni bildiradi. Tinchlik va xalqlarning xohish-irodasi orzu-umidi bo'lsa, urush esa aksincha, hukmron kuchlarning siyosati va oqibatidir. Yozma yodgorliklarning guvohlik berishicha, so'nggi 6 ming yil davomida, yer yuzida 15 mingdan ziyod urushlar sodir bo'lgan. Bu davr ichida atigi 300 yilgina urushsiz kechgan.

Hozirgi kunda xalqaro munosabatlarda qudratli davlatlar geosiyosiy manfaatlarini amalga oshirishda zo'ravonlikka moyillik bildirmoqda. Bunda aksariyat rivojlangan davlatlar hali-hanuzgacha yalpi qirg'in qurollarini ko'plab ishlab chiqarish bilan harbiy qudratga erishishni o'z tashqi strategiyasining mazmuniga aylantirmoqda.

XULOSA. Tinchlikparvarlik insoniyat hayotida muhim ahamiyatga ega ma'naviy qadriyatlardan hisoblanadi. Chunki u mohiyatan urushning, qon to'kishning oldini olishga, insonni oliy mavjudot sifatida qadrlashga va oliy qadriyat sifatida tan olishga, har qanday qon to'kilishlarga

qarshi tura olish, tinchlik va totuvlikni ta'minlashda muhim omildir.

Tinchlikparvarlik xalq, davlat va jamiyat hayotining eng muhim axloqiy tamoyili hisoblanadi. Uni fazilatga aylantirish qat'iyatlilikni talab etadigan ijtimoiy voqelik. Barcha taraqqiyparvar kuchlar barqarorlik va hamkorlik yo'lini belgilashda tinchlikparvarlikning axloqiy mazmunidan kelib chiqib ma'naviy maqsadini belgilashi zarur. Shundagina tinchlik amaliy hamkorlik yo'lini tanlash orqali mustahkamlanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Мирзиёев Ш.М. (2017,б.48). Буюк келажегимизни мард ва олийжаноб халқимиз билан бирга қурамыз. – Тошкент.
2. Каримов И.А. (2000, б. 499) Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт –

пировард мақсадимиз. –Тошкент, Ўзбекистон.

3.Абдурауф Ф. (1992, б.6) Шарқ сиёсати. Бухоро.

4. Беседы и суждения Конфуция (1999, с. 120) – СПб.: Издательство “Кристалл”.

5. Макиавелли Н. Государь (1982, с. 375) Избр. соч.- М.: Мысль.

6. Гоббс Т. (1991, с. 63) Сочинения. Том 2. - М.: Мысль.

7. Арасту (2008, б.261) Поэтика Риторика. Ахлоқи Кабир. -Тошкент: Янги аср авлоди.

8. Гегель Г.В. (1990, с. 469) Философия права. -Москва: Наука.

9. Абу Наср Форобий (1993,б.190) Фозил одамлар шаҳри. -Тошкент: Абдулла Қодирий номидаги Халқ мероси нашриёти.

10. Кант И. (1986, С.112). К вечному миру. Трактат. –Москва: Мысль.

